MAATALOUS

Tietysti maatiaisetkin kehittyvät, niitä jalostetaan ja tehdään valintaa. **VILJELIJÄ VESA TORVINEN, SAUVO**

Länsisuomenkarjalla pystyy kartuttamaan maitotiliä valtarotujen tapaan

Alkuperäisrodulle maksettava tuki on mukava lisä Suomen suurimmalle lsk-tilalle, mutta Hulikan tila pärjäisi ilmankin. ”Kilpailukykyinen tuotos on paras tie rodun säilyttämiseen”, Ann-Helena ja Pekka Hokkanen toteavat.

MARKKU VUORIKARI

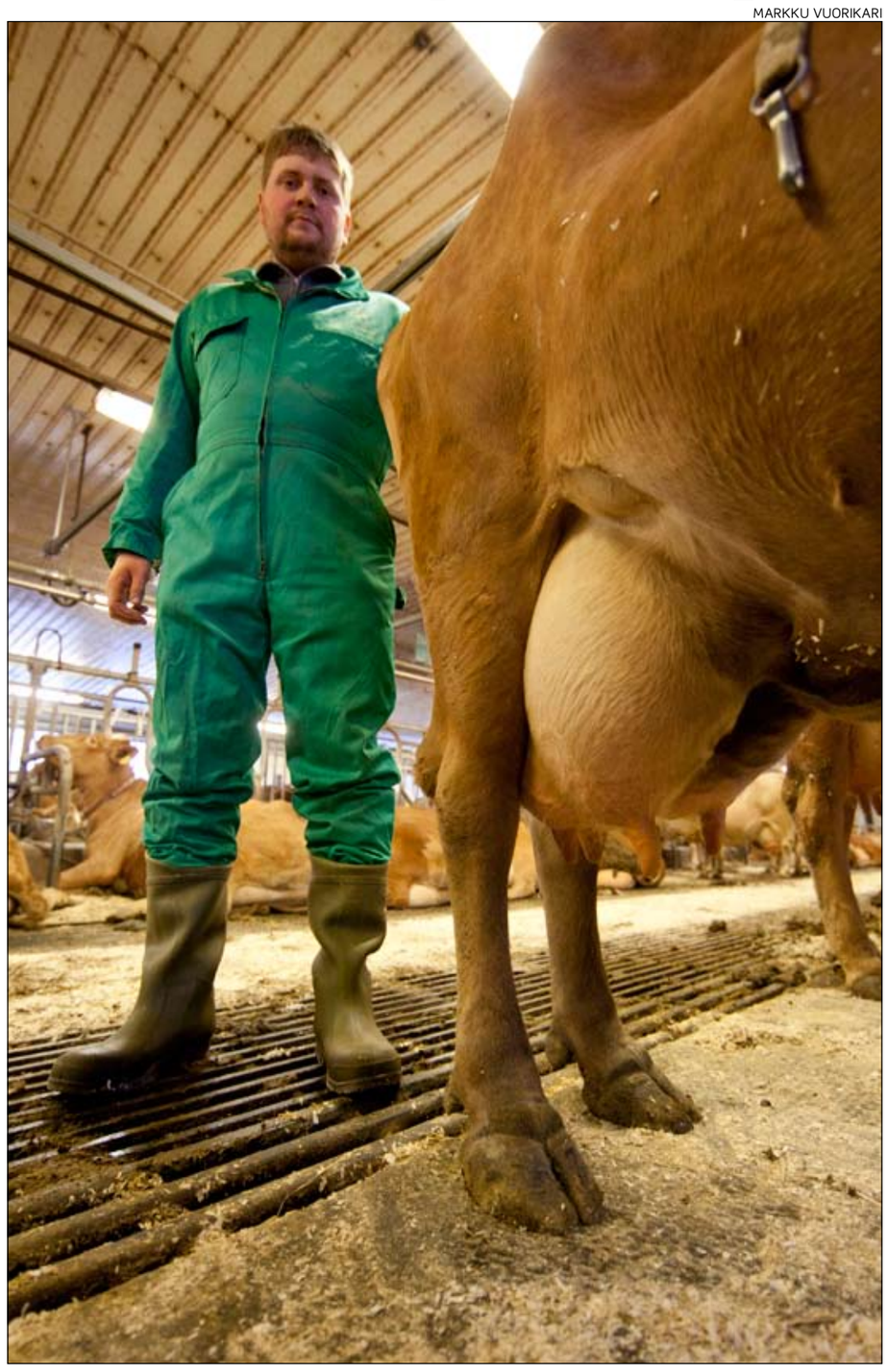

KANGASNIEMI (MT)
Navetassa seisoo pitkä rivistö ruskeaa. Värikirjo vaihtelee lähes kermanvaaleasta tummaan punaruskeaa, välistä löytyy muutama kyytönraitakin.

Isäntä **Pekka Hokkanen** vakuuttaa kaikkien olevan länsisuomenkarjaa (lsk), niin on ollut Hulikan tilalla jo yli parikymmentä vuotta. ”Kyyttövärityksen perimä on niin vahva, että se saattaa nousta esiin vielä seitsemän puhtaan lsk-sukupolven jälkeen.”

Nykyisessä lsk:ssa on taustalla runsaasti itäsuomenkarjan, eli kyytön, geenejä ajalta, jolloin sen jalostus käytännössä päättyi.

Hokkanen tuntee lsk:n ja sen sukulinjat varsin läpikotaisin. Kolmekymppinen isäntä on varttunut isänsä karjan parissa ja muistaa jokaisen tilan lehmän siitä alkaen kun oli 6-vuotias. Päärotuna tilalla ovat aina olleet maatiaiset.

Pitkät emälinjat jalostuksen pohjana

Pekka Hokkanen on nyt isännöinyt Hulikan tilaa 11 vuotta, joiden aikana meijeriin on toimitettu noin neljä miljoonaa litraa lsk-maitoa.

Lehmiä on lypsyssä noin 50. Lisäksi kasvamassa on aina muutama lupaava sonni ja runsaasti hiehoja. Kaikkiaan eläimiä on runsaat sata, 44:stä eri isästä.

Jalostus perustuu aikoinaan eri puolilta maata koottuihin 11 emälinjaan. Pitkälle tunnetut linjat mahdollistavat omien keinosiemennyssonnien käytön ilman, että sukusiitosaste nousee liian korkeaksi. Sukusiittoisuuden välttämiseksi hyvästäkään sonnista ei haluta yli viittä jälkeläistä.

Tuorein saavutus on tänä vuonna parhaana suomenkarjansonnina palkittu Hulikan Uurastus, jonka jalostusarvo on 14. ”Kruunu isän pitkälle jalostustyölle”, Pekka Hokkanen toteaa.

Hänelle isän työn jatkaminen on ollut selvää aina. Suomenkarjassa viehättää muun muassa luonne ja pitkä historia. ”Ne ovat olleet rakentamassa tätä maata”, emäntä **Ann-Helena Hokkanen** sanoo.

”Se on aivan eri asia kuin tietää tuontieläimen pari sukupolvea”, isäntä lisää ja nostaa pöydälle tilan lehmäperheiden sukupuun, joka ulottuu 1960-luvulle.

Keskeisimpänä puussa on 113 500 kilon elinikäistuotokseen herunut Hulikan Helle. Hyvän tuotoksen lisäksi Helteellä on toinenkin ansio: tilan eläinlääkäriemäntä tuli Hulikkaan ensimmäistä kertaa sitä siementämään.

Parhaat lypsävät yli 13 000 kiloa

Alkuperäisrotuihin liitetään usein matala tuotos, mutta Hulikan karja ei juuri valtaroduille häviä.

Kymmenen vuoden keskituotos on 8 300 kiloa ja vaihteluväli 7 800–8 700. Valkuaispitoisuus on keskimäärin 3,6 prosenttia, mikä tuo maidon litrahintaan muutaman sentin lisää.

Kolme parasta lehmää on lypsänyt yli 13 000 kiloa vuodessa ja karjassa on parhaillaan kuusi 50-tonnaria sekä yksi satatonnari.

”Tuotos haastaa valtarodut ja uskomme, että se on keino säilyttää lsk tuotantorotuna jatkossakin”, Ann-Helena Hokkanen sanoo.

Muualle myytyjen eläinten perusteella tiedetään, että lsk sopii hyvin myös pihatoihin ja robottilypsyyn. ”Ne ovat pirteitä ja uteliaita, oppivat kuulema helposti robotille.”

Emäntä mainitsee eduksi myös kestävät jalat. Kestävyys on tärkeää, sillä lsk yltää tuotoshuippuunsa valtarotuja myöhemmin.

MARKKU VUORIKARI

Hulikan navetassa näkyy länsisuomalaisen ruskean koko sävyjen kirjo.

MARKKU VUORIKARI

Ihana-vasikalla on koko karjan kovin odotusarvo, ja lisäksi isot korvat, naurahtaa Ann-Helena Hokkanen.

Pekka Hokkanen on omistautunut länsisuomenkarjan jalostukselle. Viime vuosina Hulikan tilalla on panostettu etenkin utarerakenteen parantamiseen, josta neljä kertaa poikinut Vesisade-lehmä on oiva esimerkki.

Huonot karsitaan säilytystyöstä huolimatta

Länsisuomenkarjaa on elossa noin 3 000 yksilöä, eikä määrä saisi juuri laskea. ”Arvosteluun saadaan kuusi sonnia vuodessa, se riittää tämänkokoiselle karjalle juuri ja juuri”, Pekka Hokkanen kertoo.

Genominen valinta ei nykyeläinmäärällä ole mahdollista, ja arvosteluvarmuudessakin olisi parantamisen varaa.

”Täytyy itse tietää mitä haluaa ja olla kiinnostunut jalostuksesta, sonnivalinnat vaativat paljon työtä”, isäntä sanoo.

Hokkaset ovat hyvin tarkkoja myymiensä eläinten laadusta. Huonoja ei ole varaa myydä, koska mielipide rodusta muodostetaan usein yhden tai muutaman eläimen perusteella.

Toisaalta rodun säilyttämisen vuoksi karjassa on pidettävä hieman heikompiakin emälinjoja ja pyrittävä kehittämään niitä. Tuotos on viime vuosina hieman laskenut, koska tuottoisiakin eläimiä on karsittu utarerakenteen parantamiseksi.

”Rodun säilyttäminen ja jalostus on soviteltava yhteen”, Hokkaset painottavat.

Moni tahtoo muutaman maatiaisen

Hulikan tila elää puhtaasti suomenkarjan maitotuloilla.

Pekka Hokkanen kertoo, että alkuperäisrodulle maksettava tuki on mukava lisä, mutta toiminta pyörisi ilman sitäkin, koska tuotos on kunnossa.

Muutama prosentti liikevaihdosta tulee jalostuseläinten myynnistä, joka on viime vuosina ollut vilkasta.

”Kaikki myytävät hiehot ovat menneet kaupaksi. Etenkin nuoret ovat kiinnostuneita ottamaan karjaan muutaman lsk:n, heillä ei ole alkuperäisroduista luopuneen sukupolven ennakkoasenteita.”

Hokkasten navetassa on panostettu erityisesti turvallisuuteen, sillä esimerkiksi tulipalo tai tautiepidemia olisi lähes kuolinisku pitkälle jalostustyölle.

Myyty eläin onkin aina kasvattajalle ilo, koska se tarkoittaa emälinjojen leviämistä ja varmempaa säilymistä. ”Jokainen tarkkailuun kuuluva eläin on arvokas.”

TERHI TORIKKA

Maatiaislehmät säilyttäneet sitkeästi osuutensa

Suomenkarjan osuus suomen lypsyrotuisista lehmistä oli Pro Agrian tuotosseurannan mukaan viime vuonna 1,2 prosenttia. Osuus on hieman kasvanut, vuonna 2008 se oli 1,1 prosenttia.

”Sitkeästi osuus on pysynyt”, toteaa Pro Agria Maito -ryhmän palvelupäällikkö **Sanna Nokka**.

Nokan mukaan itäsuomenkarjaa (isk) ja pohjoissuomenkarjaa (psk) pidetään enimmäkseen erikoistuneessa tuotannossa, mutta länsisuomenkarjaa (lsk) myös tavanomaisessa maidontuotannossa. ”Vaikka eivät alkuperäisrodut mitään varsinaisia lihaeläimiä ole, niille tuntuu erikoistuotteena olevan markkinaa.”

Länsisuomenkarjan Nokka toteaa oikein ruokittuna lypsävän lähes valtarotujen tapaan. Hänen mukaansa alkuperäisrodulla voi esimerkiksi vanhoissa rakennuksissa olla etua pienestä koostaan.

”Ahtaisiin parsiin ne sopivat paremmin kuin ayrshiret, holsteinista puhumattakaan.”

Suomenkarjaeläinten elopaino oli viime vuonna keskimäärin 530 kiloa, ayrshiren 583 ja holsteinin 631 kiloa.

Pääluku kasvaa tuotosseurannassa

Faban jalostusjohtaja **Minna Toivonen** kertoo, että muutaman suomenkarjan eläimen pitäminen karjassa on selkeästi viime vuosina yleistynyt.

”Se on kunnioitettavaa ja osoitus arvostuksesta.”

Toivosen mukaan myös tuotosseurannassa pääluku on kasvussa. Viime vuonna tuotosseurantaan kuului hieman vajaa 2 000 lsk-eläintä, 518 psk:ta ja 309 isk:ta. Etenkin pohjoissuomenkarjan määrä on lisääntynyt.

ProTuotos-tulokset roduittain vuonna 2010

MT	Elinikäistuotos, kg	Tuotos 2010, kg	Poikimiskerrat
Holstein	18 757	9 464	2,26
Ayrshire	18 346	8 631	2,37
Länsisuomenkarja	15 970	6 861	2,57
Pohjoissuomenkarja	11 243	5 348	2,51
Itäsuomenkarja	8 207	3 831	2,70

Lähde: Pro Agria

Nokka uskoo, että alkuperäisrotuja pidetään vaihtelun vuoksi, mutta myös siksi, että oma suomalainen rotu halutaan säilyttää. ”Koetaan, että se on vähän jokaisen tehtävä.”

Paljon luonnetta ja hyvä hedelmällisyys

Nokka kuvailee maatiaisia vahvaluonteisiksi, uteliaiksi ja nopeasti oppiviksi. Siksi ne oppivat usein ensimmäisten joukossa esimerkiksi robotille.

Yksi etu on hyvä hedelmällisyys. Suomenkarjaa käytetään välillä apuna, kun hyvä ayrshire tai holstein halutaan pitää karjassa, mutta sitä ei saada tiineeksi. ”Ne tiineyttävät melko varmasti.”

Maidon pitoisuuksissa alkuperäisrodut yltävät hieman valtarotujen ohi. Viime vuonna rotujen keskimääräinen valkuaispitoisuus oli sama kuin ayrshirellä, eli 3,47 prosenttia. Holsteinilla valkuaispitoisuus oli 3,36.

Maidon rasvapitoisuus suomenkarjalla oli 4,39, ayrshirellä 4,32 ja holsteinilla 3,97.

Toivonen huomauttaa, että suomenkarjalle olisi etua maidon kuiva-ainehinnoittelun edistymisestä.

16 puhdasta maatiaiskarjaa

Pelkästään suomenkarjaan luotti viime vuonna 16 tilaa. Määrä on hitaasti kasvanut, sillä vuonna 2005 puhtaita maatiaiskarjoja oli 10.

Lehmien rotujakauma 2005 ja 2010

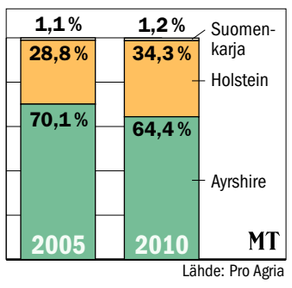

Lähde: Pro Agria

Vähintään yksi suomenkarjan eläin oli viime vuonna 858 tilalla. Määrä on pysynyt melko tasaisena viime vuodet.

Toivonen arvioi, että isk:n ja psk:n osalta työ on tulevaisuudessa lähinnä säilyttämistä ja sukusiitosasteen nousun välttämistä. Faba tekee vuosittain paritussuunnitelmat isk- ja psk-roduille tarkoitukseen kehitetyllä ohjelmalla.

Tulot isk- ja psk-eläimistä perustuvat lähinnä erikoistuotantoon, alkuperäisrotutukeen ja käyttöön esimerkiksi green care -toiminnassa tai maisemanhoidossa.

Länsisuomenkarjalla on Toivosen mukaan hyvät mahdollisuudet pärjätä myös maidontuotannolla, kun sitä hoidetaan oikealla panos-tuotos -suhteella.

TERHI TORIKKA

Maatiaisristeymä tuo hyviä ominaisuuksia härkäpapuun

SAUVO (MT)
Härkäpapu on ensimmäisiä Suomen oloihin sopeutuneita viljelykasveja. ”Ajan mittaan kehittyneitä ominaisuuksia tulisi vaalia alkuperäislajikkeiden avulla” sauvolainen viljelijä **Vesa Torvinen** kertoo.

Torvinen viljelee Niittulan tilalla pienimuotoisesti härkäpapua vihannekseksi muiden tuorevihannesten, marjojen ja hedelmien lisäksi. Suurin osa kolmen hehtaarin vihannesviljelyksestä on vihannesten maatiaislajikkeita tai niistä polveutuvia risteymiä.

Torvisen oman tilan härkäpapupopulaatio on kahden linjan risteymä. ”Se on kotimaisesta maatiaislajikkeesta, joka tuleentuu nopeasti ja englantilaisesta suurisiemenisestä härkäpapulajikkeesta.”

Mikä hyöty sitten piilee maatiaishärkäpavun viljelyssä? ”Suomalaiset maatiaiset ovat sopeutuneet paremmin tähän ilmastoon. Oma risteymäni saa kasvin tuleentumaan paremmin”, Torvinen kertoo.

Eniten Suomessa viljellään härkäpavun jalostettua Kontulajiketta.

Suomessa kasvien jalostuksen ongelmana on viljelijän mielestä etenkin päivän pituus. ”Pitäisi olla Suomen kesän pitkän päivän kestäviä lajikkeita. Niitä ei ole aina saatavilla.”

Suomen oloihin kauan sopeutuneista maatiaislajikkeista saattaisi löytyä apu, viljelijä uskoo.

Omasta populaatiosta meheviä palkoja

Torvisella on viljelyssä yksi hehtaari härkäpapua. Se on viljelijän mukaan pätevä täydennyskasvi, joka sopii hyvin luomutilan viljelykiertoon.

Maatiaisesta polveutuva populaatio on viljely- ja käyttöominaisuuksiltaan hyvä. ”Torille saa myyntiin laadukkaita ja pulleita palkoja”, hän kehuu.

Viljelijä lisää papunsa itse siemenistä. ”Merkitsen pellolta alueen, poimin ja kuivaan siemenet ja erottelen siemenet käsin. Suosittelen kaikkia kokeilemaan, siinä oppii paljon kasveista.”

Maatiaislajikkeet ovat hupenemaan päin

Vaikka maatiaislajikkeita säilötään Huippuvuorten syvyyksiin, haluaisi viljelijä nähdä lajikkeet jatkuvassa käytössä.

”Lajike säilyy paremmin toimivana, jos se pidetään oikeasti elävänä, viljelyssä.”

Mikäli haluaa harrastaa maatiaiskasveja, on oltava valmis etsimään siemeniä ympäri maailmaa, maatiaislajikkeita itsekin aika ajoin etsivä Torvinen toteaa.

”Maatiaislajikkeiden kanssa ollaan jo myöhässä”, Torvinen pohtii suomalaisten lajikkeiden kirjoa. ”Lähes kaikki vihannessiemenet ovat ulkomaisia. Toisissa maissa maatiaiset ovat säilyneet paremmin.”

”Nyt olisi tilaus viljelijäverkostolle, jonka kautta saada siemeniä.”

Laadun oltava kohdillaan maatiaisillakin

Maatiaislajikkeet eivät ole Torviselle viljelyn itseisarvo. ”Totta kai on syy, miksi jotkut lajikkeet ovat kadonneet viljelystä kokonaan. Ne voivat olla muun muassa tautiherkempiä. Esimerkiksi maatiaisperuna on hyvin rutonarka. Maatiaiskurkussa taas on ollut karvautta.”

”Tietysti maatiaisetkin kehittyvät, niitä jalostetaan ja tehdään valintaa”, Torvinen selventää. Hän tekee valintaa muun muassa siemenen koon suhteen, mutta ei kontrolloi esimerkiksi pölytystä.

Oli kyseessä jalostettu, kaupallinen lajike tai oma populaatio, laadusta ei saa viljelijän mielestä tinkiä.

”Se on kunnia-asia, että laadusta voi olla ylpeä. Ja aina olen tullut tyhjän kuorman kanssa torilta takaisin”, hän iloitsee.

Torvinen seuraa ruoka-alan trendejä ja tarttuu uusiin kasveihin – ja maatiaisiin – sitä mukaan kun havaitsee yleisön kiinnostusta.

Hän on esimerkiksi alkanut viljelemään mangoldia eli lehtijuurikasta, joka on erityisesti maahanmuuttajien suosima vihannes. ”Nyt se on talveutettu, toivon että siitä saa tulevaisuudessa talon oman lajikkeen.”

Maatiaiset kuorrutus kakun päällä

Torvinen on havainnut, että USA:ssa maatiaiskasvit ovat kovassa huudossa.

Hän toivookin, että myös Suomessa lajikkeita saataisiin kaupanhyllylle saakka. Omia härkäpapujaan hän myy torilla ja citymarketissa.

Muut viljelijätkin ovat Torvisen mukaan olleet positiivisesti kiinnostuneita maatiaislajikkeista.

”Ei maatiaiset ruokaongelmaa ratko, sitä en väitä. Mutta ne ovat monimuotoinen kuorrutus kakun päälle, kun tavanomainen viljely muodostaa itse kakun”, hän pohtii.

”Mieluummin molemmat kuin joko tai.”

TUULA LEHTONEN

TUULA LEHTONEN

Oli kyseessä maatiainen tai jaloste, laadun pitää olla kohdallaan, sanoo viljelijä Vesa Torvinen. Hän saa kaiken härkäpavun myytyä vihanneksena.

Ei maatiaiset ruokaongelmaa ratko, en sitä väitä. Mutta ne ovat monimuotoinen kuorrutus kakun päälle, kun tavanomainen viljely muodostaa itse kakun.

VESA TORVINEN